

de set humòs, / ab set tumòs, / molt engrassades, / grosses, inflades / --- / caps de serpent / ---» (*Spill*, 10606).

Restà sempre en un nivell de llenguatge bastant cultista. O àdhuc, abans, merament medical; car no oblidem que JRoig era metge, i sovint usa tecnicismes biològics, o que ho eren netament en el seu temps. En efecte pertot es diu amb la *-r* pronunciada (fins i tot a les Illes, *AlcM*, caç excepcional). No recollit per lèxics fins a Lacav.: «*tumor* o bony; *t. de aposterma*, a modo de panallet ---; *t. de carn prop dels ulls* --- que naix als angonals ---, *t. a la gargamella* --- al cap, front --- venint de algun cop, V. *inflor*».

Amb validesa popular, en *tumors freds*, per 'escròfuls', que més que tumors, a penes són sinó bonys; en aquesta acc., no recollida encara per Lacav., ni abans del Belv., els facultatius (i el mateix Lab. 1840) li prefereixen *humors freds*. I en el fons no deu ser més que una alteració d'aquest per etimologia popular; que bé pogué néixer precisament dels *set humors* amb què l'aplega l'antic metge i satíric valencià. En altres llengües veïnes, ha restat popular sense la *t-* postissa, així en basc —on HUMOR ha esdevingut b. nav. *imore* 'humor', sul. *imúr* «humor, humedat»— 'escròfula' es diu amb el mateix mot a l'Àlta Navarra; afegint-hi l'adjectiu que significa 'fred' en basc: *imore otz* (Mitxelena, *Fo. Hi. Vca.*, 76).

DERIV.: *Tumoració*, que he sentit dir a bastants metges per *tumefacció*, *inflor* o formació de tumors. Tots els altres mots d'aquesta família són cultismes; i en català han estat sempre mots savis i restat rigorosament dins aqueixa esfera, força més que en cast. i francès, on han tingut avui o abans certa propagació al nivell popular: cast. mod. *entumecido*, cast. ant. *atomido* 'paralitzat' (c. 1300, *Gr. Conq. Ultr.*, Rivad., 529), *atormecido*; fr. ant. i dial. *entom(b)ir*. Aquests provenen del ll. *tumere* (una mica combinat amb el seu derivat *intumescere*) 'inflar-se'; només amb aquest significat, i amb caràcter netament savi, es troba en català, i no abans de 1695, en el Lacav., *entumir*, *mir-se*; sense que Fabra ni els altres bons jutges, ni cap lèxic hi hagi admès sinó el sentit netament llatí i cultista de 'inflar, tornar túmid' (ni tan sols Belv., Lab., Bulbena etc.).

Tota altra cosa s'ha de mirar com un calc vergonyant de la llengua cast., a penes tolerable. Només en escriptors i persones de llenguatge contaminat trobem accs. com 'fer tornar balb, rígid, enfredorit'; o en alguna comarca fronterera; o bé en usos que semblen impropis: «Així s'havia encongit aquella viletta al recer d'una muntanya, per abrigar-se del nord gelat, que durant l'hivern fa xisclar els arbres de desesperació i *entumeix* les aigües dels recs», Puig i Ferrater (*Cercle Màgic*, 7); maestr. «*entomir-se*: bufar-se el pa al forn sense estar cuit» (GaGirona, *Vocab. Maestr.*, 281); «*entumir* la pólvora: aigualir-li la indignació», glossa amb què AntCayrol explica al passatge: «El mosso espere que li passi el panteix, i quan amb el bellugar ['bellugant-lo, amb sacsejar-lo'] veu que el retorna i està a punt d'explotar, li *entumeix* la pólvora amb un

'Que seu enfadat, l'amo?'» (JPCerdà, *Cont.*, 41).

Res d'això sembla recomanable, i a penes acceptable, per a la llengua literària i l'ús comú de la llengua, per més que hi hagi transigit algun escr. notable i no mancat de força estilística. Les expressions vives i que basten perfectament quasi sempre (o almenys amb algun lleu tomb de frase) són: *balb, enfredorit, -orir, embotornar, -nat, embufegar*; en certs casos *embalbir, -bit* (o *tornar, deixar balb*); *torbar* en molts; en d'altres *entrebancar, enferregar, encallar, entretenir, embarassar, encallar, donar toix*, eventualment fins *entretenir, travar, embarrancar* i *paralitzar* (com en el primer ex.).

Túmid [1851, Escrig, *DFa.*], pres del ll. *túmídis* id., és bo, per poc que l'expressió prengui un to elevat: doctrinal o poètic; *tumiditat*. Alguns i alguns llocs han usat *entumoir* o *entomoir*, + *estomoiit* (La Granja d'Escarp, 1933). *Densentumir*, en canvi, és, però, tan objectable com aquells (fora d'un ús savi per 'desinflar'): en l'ús reflexiu atinguem-nos als excel·lents i populars *desembotornar-se, estirar-se; desembarassar; destravar*.

En el terreny francament savi. *Tumefacció; tumefacte. Intumescent; intumescència. Detumescent; detumescència.*

Tumossal 'elevació de la terra' mall., *DAG.*, encreuament de *tumor* amb el sinònim *tussol* (que per la seva banda és *tossal* × *pujol*).

Túmul, pres del ll. *túmulus*, derivat de la mateixa arrel que *túmère*, amb els sentits de 'pujol, turonet, inflor del terreny', 'munt de terra que assenyala una tomba', 'tomba, mausoleu': «lo drap imperial se ha de posar sobre la tomba o *tumlo* (err. tip.?) lo dia del aniversari» c. 1550; «feta --- gradació, lo *túmol* o cadafal --- fonc aportat ---» 1561 (*Ardits* IV, 278, 383); «MORT Y SEPULTURA: fer la remembrança, a cos-present, a son pare ---; lo *túmulo*: tumulus, cenotaphium; fer oració ---», OPou (*TbPu.*, 243); «En lo any 1762 --- morí la --- reyna de Espanya, Maria A. de Saxònia; y --- se féu en esta cathedral --- un *túmul* de superior altura y magnificència, que no sé si en altres exèquies semblant se havia fet», B. de Maldà (*Excurs.*, 159). *Tumular. Tumulació. Tumulari* [Escrig, 1851].

1 O més aviat analitzariem *n'ha* (*a*)*bsolta*.

Tumba, tumbo, V. *tomba* (*tombar*) *Tumossal*, V. *tumor*. *Túmul, tumulació, tumular, -ulari*, V. *tumor*

TUMULT, pres del ll. *túmúltus*, -ús, id. □ 1.ª doc.: princ. S. xv.

«Dix Ypòlit, en totes les coses del món seré pus obedient a la M. Vostra; --- però no m' maneu partir-me de ací, perquè yo ignore si vénen per algun mal a fer en la vostra persona. —No dubtes en res —dix la Emperadriu, car gran *tumult* fóra per tot lo palau, e yo conec bé que no és res ---. Ypòlit prestament se'n entrà en lo retret ---; «Plaerdemavida --- li dix --- ab baixa veu ---: —Enujada la --- fortuna del vostre bé e delit, après la vostra partida, ab multiplicades veus, foren los crits e *tumult* en lo palau, que fon forçat al vell Emperador levar-se del lit, e ab furor inesti-